

АНОТАЦІЯ

Варварук Х. П. Вплив конфліктологічної компетентності на формування професійної ідентичності майбутніх педагогів. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 05 – соціальні та поведінкові науки, спеціальність 053 – психологія. Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, Міністерство освіти і науки України, Івано-Франківськ, 2026.

У дисертації представлено результати комплексного теоретичного та емпіричного дослідження впливу конфліктологічної компетентності на формування професійної ідентичності майбутніх педагогів як інтегративного особистісно-професійного утворення, що визначає рівень готовності до педагогічної діяльності, здатність до конструктивної взаємодії в умовах професійних труднощів і конфліктів, а також забезпечує становлення суб'єктної позиції майбутнього педагога у процесі професійної підготовки. Актуальність дослідження зумовлена зростанням складності освітнього середовища, підвищенням вимог до психологічної готовності педагогів до конструктивного розв'язання міжособистісних конфліктів, необхідністю розвитку професійної ідентичності як внутрішнього ресурсу професійної стійкості майбутнього педагога, а також потребою вдосконалення психологічного супроводу процесу професійного становлення студентів педагогічних спеціальностей у закладах вищої освіти.

Попри значну кількість досліджень, присвячених проблемам професійної ідентичності майбутніх педагогів та розвитку конфліктологічної компетентності як складової професійної підготовки, питання їх взаємозв'язку як взаємодоповнювальних психологічних утворень, що забезпечують ефективність процесу професійного становлення майбутнього педагога, залишається недостатньо розробленим.

Особливого значення набуває дослідження взаємозв'язку конфліктологічної компетентності та професійної ідентичності саме на етапі професійної підготовки майбутніх педагогів, який виступає сензитивним періодом становлення професійного самовизначення, розвитку рефлексивності, формування професійних цінностей і вироблення індивідуального стилю педагогічної взаємодії. У цьому контексті конфліктологічна компетентність розглядається як важливий психологічний ресурс професійного становлення особистості майбутнього педагога, що забезпечує готовність до ефективної взаємодії з учнями, колегами та батьками в умовах конфліктогенності освітнього середовища.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та експериментальному дослідженні впливу конфліктологічної компетентності на формування професійної ідентичності майбутніх педагогів у процесі їхньої професійної підготовки.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять системний, діяльнісний, особистісно орієнтований та компетентнісний підходи до вивчення професійного становлення особистості, сучасні психологічні концепції професійної ідентичності та конфліктологічної компетентності, положення соціально-психологічних теорій міжособистісної взаємодії, а також наукові підходи до розуміння психологічних механізмів професійного розвитку майбутніх педагогів.

Теоретичний аналіз проблеми дозволив обґрунтувати структурну відповідність компонентів професійної ідентичності та конфліктологічної компетентності майбутніх педагогів, що стало підґрунтям для побудови авторської структурно-функціональної моделі їх взаємозв'язку, реалізованої у логіці «розуміти – регулювати – діяти» як наскрізної психологічної основи професійного становлення майбутнього педагога.

У роботі представлено авторську структурно-функціональну модель впливу конфліктологічної компетентності на професійну ідентичність майбутніх педагогів, яка відображає системну взаємодію когнітивного,

особистісного та поведінкового компонентів професійної ідентичності зі компонентами конфліктологічної компетентності та дозволяє інтерпретувати психологічні механізми формування професійної позиції майбутнього педагога у процесі навчально-професійної підготовки. Запропонована модель має пояснювальний характер і слугує теоретичною основою для інтерпретації взаємозв'язків між рівнем сформованості конфліктологічної компетентності та особливостями становлення професійної ідентичності студентів педагогічних спеціальностей.

З метою емпіричної перевірки висунутих положень проведено комплексне психодіагностичне дослідження із застосуванням стандартизованих методик, спрямованих на вивчення рівня сформованості конфліктологічної компетентності, показників професійної ідентичності, комунікативних умінь, асертивності, вольового самоконтролю та резильєнтності.

Результати експериментального дослідження засвідчили наявність статистично значущих взаємозв'язків між показниками конфліктологічної компетентності та компонентами професійної ідентичності майбутніх педагогів, що підтвердило її системоутворювальну роль у процесі професійного становлення особистості майбутнього педагога. Встановлено специфіку цих взаємозв'язків на різних етапах професійної підготовки студентів педагогічних спеціальностей, що дозволило простежити динамічний характер формування професійної ідентичності у процесі навчання в закладі вищої освіти.

На основі результатів теоретичного аналізу та емпіричного дослідження обґрунтовано інтегровану систему психолого-педагогічних шляхів формування конфліктологічної компетентності майбутніх педагогів, що поєднує можливості формальної освіти, інституційних форматів професійного супроводу та неформальних освітніх ресурсів і спрямована на підтримку формування професійної ідентичності студентів у процесі їхньої професійної підготовки.

На підставі отриманих результатів розроблено та апробовано тренінгову програму підвищення конфліктологічної компетентності майбутніх педагогів, структуровану відповідно до моделі взаємозв'язку конфліктологічної компетентності та професійної ідентичності. Програма спрямована на розвиток здатності до усвідомлення конфліктної взаємодії, формування навичок емоційної саморегуляції, розвитку конструктивних стратегій поведінки у професійно значущих ситуаціях взаємодії та підтримку процесів становлення професійної ідентичності майбутнього педагога.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання теоретичних положень і результатів експериментального дослідження у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів, діяльності практичних психологів закладів освіти, розробленні програм психологічного супроводу професійного становлення студентської молоді, а також у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розширенням емпіричної вибірки, поглибленням дослідження динаміки формування професійної ідентичності на різних етапах професійної діяльності педагогів, а також із розробленням програм розвитку конфліктологічної компетентності в умовах післядипломної педагогічної освіти та системи безперервного професійного розвитку педагогічних працівників.

Ключові слова: професійна ідентичність, конфліктологічна компетентність, майбутні педагоги, професійне становлення, психологічні ресурси особистості, педагогічна взаємодія, тренінгова програма, конфліктні ситуації, професіоналізм.

Varvaruk Kh. P. The Influence of Conflictological Competence on the Formation of Professional Identity of Future Teachers. – Qualifying scientific work in the form of a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the field of knowledge 05 – Social and Behavioral Sciences, specialty 053 – Psychology. Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Ivano-Frankivsk, 2026.

The dissertation presents the results of a comprehensive theoretical and empirical study of the influence of conflictological competence on the formation of the professional identity of future teachers as an integrative personal and professional construct that determines readiness for pedagogical activity, the ability for constructive interaction under conditions of professional challenges and conflicts, and ensures the development of the subject position of a future teacher in the process of professional training.

The relevance of the research is determined by the increasing complexity of the educational environment, the growing requirements for teachers' psychological readiness for constructive conflict resolution, the need to develop professional identity as an internal resource of professional resilience of future teachers, and the necessity to improve psychological support for the process of professional development of students of pedagogical specialties in higher education institutions.

Despite the considerable number of studies devoted to the issues of professional identity of future teachers and the development of conflictological competence as a component of professional training, the issue of their interrelation as mutually complementary psychological constructs ensuring the effectiveness of the professional development process of future teachers remains insufficiently explored.

Particular importance is attached to studying the relationship between conflictological competence and professional identity precisely at the stage of professional training of future teachers, which represents a sensitive period for

professional self-determination, development of reflexivity, formation of professional values, and establishment of an individual style of pedagogical interaction. In this context, conflictological competence is considered an important psychological resource for the professional development of future teachers, ensuring readiness for effective interaction with students, colleagues, and parents in conflict-prone educational environments.

The purpose of the study is to provide a theoretical justification and experimental investigation of the influence of conflictological competence on the formation of professional identity of future teachers in the process of their professional training.

The theoretical and methodological basis of the research includes systemic, activity-based, personality-oriented, and competence-based approaches to studying professional development, modern psychological concepts of professional identity and conflictological competence, provisions of socio-psychological theories of interpersonal interaction, and scientific approaches to understanding psychological mechanisms of professional development of future teachers.

The theoretical analysis of the problem made it possible to substantiate the structural correspondence between the components of professional identity and conflictological competence of future teachers, which became the basis for constructing the author's structural-functional model of their interrelation implemented within the logic "understand – regulate – act" as a cross-cutting psychological foundation of the professional development of future teachers.

The dissertation presents the author's structural-functional model of the influence of conflictological competence on the formation of professional identity of future teachers, reflecting the systemic interaction between cognitive, personal, and behavioral components of professional identity and the components of conflictological competence and enabling interpretation of psychological mechanisms of forming the professional position of future teachers during professional training. The proposed model has explanatory value and serves as a theoretical basis for interpreting the relationships between the level of development

of conflictological competence and the peculiarities of professional identity formation in students of pedagogical specialties.

To empirically verify the proposed assumptions, a comprehensive psychodiagnostic study was conducted using standardized methods aimed at assessing the level of development of conflictological competence, indicators of professional identity, communicative skills, assertiveness, volitional self-control, and resilience.

The results of the experimental study confirmed statistically significant relationships between indicators of conflictological competence and components of professional identity of future teachers, which verified its system-forming role in the process of professional development of future teachers. The specificity of these relationships at different stages of professional training was identified, which made it possible to trace the dynamic nature of professional identity formation during higher education.

Based on the results of theoretical analysis and empirical research, an integrated system of psychological and pedagogical ways of developing conflictological competence of future teachers was substantiated. This system combines the possibilities of formal education, institutional formats of professional support, and non-formal educational resources and is aimed at supporting the formation of professional identity of students during their professional training.

Based on the obtained results, a training program for developing conflictological competence of future teachers was designed and tested. The program is structured according to the model of interrelation between conflictological competence and professional identity and is aimed at developing awareness of conflict interaction, emotional self-regulation skills, constructive behavioral strategies in professionally significant interaction situations, and supporting the processes of professional identity formation of future teachers.

The practical significance of the obtained results lies in the possibility of applying theoretical provisions and empirical findings in the professional training of future teachers, in the activities of educational psychologists, in the development of

psychological support programs for students' professional development, as well as in the system of professional development and advanced training of pedagogical staff.

Prospects for further research include expanding the empirical sample, deepening the study of the dynamics of professional identity formation at different stages of teachers' professional activity, and developing programs for the formation of conflictological competence within postgraduate pedagogical education and lifelong professional development systems.

Keywords: professional identity, conflictological competence, future teachers, professional development, personal psychological resources, pedagogical interaction, training program, conflict situations, professionalism.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Варварук Х. П. Структура конфліктологічної компетентності педагога. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2021. № 3 (56), т. 2. С. 136-148.
URL: https://tppjournal.com.ua/n56y2k21_tom_2_a12.html
<https://doi.org/10.33216/2219-2654-2021-56-3-2-136-148>
2. Варварук Х. П. Асертивність у контексті підвищення конфліктологічної компетентності педагогів. *Психологія та соціальна робота*. 2024. Вип. 2(60). С. 52-61.
URL: <https://journals.onu.in.ua/index.php/psy/article/view/219>
<https://doi.org/10.32782/2707-0409.2024.2.5>
3. Варварук Х. П. Вплив конфліктологічної компетентності на професійну ідентичність педагогів: структурно-функціональний підхід. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2024. № 3 (65), т. 1. С. 83-94.
URL: <https://tppjournal.com.ua/n65y2k24a7.html>
<https://doi.org/10.33216/2219-2654-2024-65-3-1-83-94>
4. Варварук Х. П. Динаміка формування професійної ідентичності й конфліктологічної компетентності студентів педагогічних спеціальностей різних курсів. *Теоретичні і прикладні проблеми психології та соціальної роботи*. 2025. № 3 (68), т. 2. С. 49-62.
URL: https://tppjournal.com.ua/n68y2k25_tom_2_a4.html
<https://doi.org/10.33216/2219-2654-2025-68-3-2-49-62>
5. Варварук Х. П. Конфліктологічна компетентність у структурі професійної ідентичності майбутніх педагогів. *Габітус*. 2026. Вип. 81, т. 2. С. 11-16.
URL : https://habitus.od.ua/journals/2026/81-2026/part_2/3.pdf
<https://doi.org/10.32782/hbts.81.2.1>

Публікації в інших виданнях та збірниках матеріалів наукових конференцій

6. Варварук Х. П. Внутрішньоособистісні конфлікти у структурі професійної ідентичності майбутнього вчителя. *Матеріали звітної наукової вебконференції викладачів, докторантів, аспірантів університету за 2021 рік Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (4-5 квітня 2022 р., м. Івано-Франківськ)*. Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2022. С. 84-87.
URL: <https://surl.lu/xqsyam>
7. Варварук Х. П. Компоненти професійної ідентичності майбутніх педагогів // *Тенденції та перспективи розвитку психології та соціальної роботи в сучасному суспільстві*: зб. матеріалів II Міжнар. наук.–практ. інтернет-конф., м. Одеса, ОНУ імені І.І. Мечникова, 19-22 листопада 2021 р. / редкол.: Л.М. Дунаєва, О.І. Кононенко, Л.С. Смокова, У.В. Варнава. Одеса: ОНУ, 2021. С. 91-94.
URL: https://pub.onu.edu.ua/images/conferences/Tendencii_ta_perspektyvy_rozvytku_psy.pdf
8. Варварук Х. П. Комунікативна складова конфліктологічної компетентності педагога. *Психологічні виклики сучасних організацій* : зб. тез II Міжнар. наук.-практ. конф. (3 березня 2022 р., м. Івано-Франківськ) / за наук. ред. Л. С. Пілецької, І. М. Гояна, І. А. Гуляс, О. М. Чуйко. Івано-Франківськ, 2022. С. 2934.
URL: <https://surl.li/lienaq>
9. Варварук Х. П. Конфліктологічна компетентність і професійна ідентичність майбутніх педагогів: шляхи розвитку. *The impact of modern digital technologies on the future of society and youth* : proceedings of the IX International scientific and practical conference (March 02-04, 2026, Krakow, Poland). Krakow, 2026. P. 241-245.
URL: <https://surl.li/rioaea>

10. Варварук Х. П. Поняття професійної ідентичності педагога: теоретичний аналіз. *Соціально-психологічні проблеми трансформації сучасного суспільства*: матеріали XVI Всеукр. наук.-практ. вебконф. (з міжнародною участю) (12 листопада 2021 р., м. Сєверодонецьк) / редкол.: Ю. О. Бохонкова (гол.). Сєверодонецьк : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2021. С. 51–61.
URL: <https://surl.li/ijjrl>
11. Варварук Х. П. Рефлексія як інструмент розвитку конфліктологічної компетентності майбутніх вчителів у контексті подолання синдрому самозванця. *Актуальні питання відновлення ментального здоров'я у психологічному вимірі*: матеріали I Всеукр. конф. здобувачів вищої освіти та молодих учених (м. Київ, 11 жовтня 2024 р.) / редкол.: Ю. О. Бохонкова (гол.), О. Г. Лосієвська, Ю. В. Сербін. Київ : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2024. С. 72-77.
URL: <https://surl.li/jrtofr>
12. Варварук Х. П. Синдром самозванця як наслідок стресу у процесі формування професійної ідентичності. *Стратегічні напрямки розвитку науки: фактори впливу та взаємодії*: зб. наук. праць за матеріалами VII Міжнар. наук. конф. (м. Черкаси, 26 вересня 2025 р.) / Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця : ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2025. С. 170-173.
URL: <https://surl.li/doaqq>
13. Варварук Х. П. Трансформація професійної ідентичності вчителя в умовах воєнного часу. *Психологія особистості фахівця в умовах воєнного часу та поствоєнної реабілітації* : зб. матеріалів IX Всеукр. наук.-практ. конф. (25 жовтня 2024 р.) / уклад. В. С. Бліхар. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. С. 67–72.
URL: <https://ndekc.lviv.ua/pdf/15.11.2024.pdf>
14. Варварук Х. П. Тренінгова програма розвитку конфліктологічної компетентності як ресурс формування професійної ідентичності

майбутніх педагогів. *The future of science: the latest research and innovation: proceedings of the 9th International scientific and practical conference* (March 03-06, 2026, Stockholm, Sweden). Stockholm : International Science Group, 2026. P. 142–146.

URL: <https://surl.lu/azjvww>

15. Варварук Х. П. Цифрова ідентичність як частина професійної ідентичності. *Особистість у кризових умовах сучасності: психологічні виклики* : зб. тез III Міжнар. наук.-практ. конф. (03 березня 2023 р., м. Івано-Франківськ) / за наук. ред. Л. С. Пілецької, І. М. Гояна, Н. Є. Завацької, О. М. Чуйко. Івано-Франківськ, 2023. С. 50–53.

URL: <https://surl.li/dehyzn>